

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sanasto ry, Sanasto rf on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme yli 18 000 kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Suomen tietokirjailijat ry, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Finlands svenska författareförening rf.

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa.

SANASTON PÄÄVIESTIT:

- Laissa lukemisesteisten kirjastopalveluista tulisi viitata myös tekijänoikeuslain 17 b §:ssä säädettyyn tekijöiden oikeuteen saada korvaus teoksen kappaleen valmistamisesta.
- Kansallisarkisto ei viraston nimenä kuvaa riittävän selkeästi ja ymmärrettävästi viraston tehtäviä, joihin kuuluvat Saavutettavuuskirjasto Celia ja Varastokirjaston kirjastopalvelut. Viraston nimessä olisi toivottavaa näkyä sana ”kirjasto”.
- Kaikilla pitää olla yhdenvertainen pääsy kirjallisen kulttuurin pariin. Palveluiden löydettävyys ja niiden jatkuvuuden turvaaminen ovat erityisen tärkeä asia lukemisesteisten kirjastopalveluiden osalta, sillä asiakkaiden joukossa on paljon erityistä tukea tarvitsevia sekä lapsia ja nuoria. Kannatamme muutosehdotusta, jonka mukaan lakiin Kansallisarkistosta lisätään organisaatiota koskeva kohta siitä, että virastossa toimii Saavutettavuuskirjasto Celia -niminen toimintayksikkö.
- Toimialaan liittyvän asiantuntemuksen riittäväksi varmistamiseksi Kulttuurivirastoon perustettavan taide- ja kulttuurineuvoston jäsenmäärän tulisi olla ehdotettua suurempi. Sanasto kannattaa myös vertaisarviointiperiaatteen ja taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistämisen kirjaamista viraston toimintaa koskevaan lakiin.

Sanasto ymmärtää tarpeet selkiyttää opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastorakennetta sekä sen taustalla olevat taloudelliset ja toiminnalliset tavoitteet. Lausuntomme koskee Saavutettavuuskirjasto Celian ja Varastokirjaston yhdistymistä Kansallisarkistoon yhdeksi arkisto- ja kirjastotoimintaa hoitavaksi virastoksi sekä uuteen Kulttuurivirastoon perustettavaa taide- ja kulttuurineuvostoa.

Virastot tulisi nimetä niiden tehtäviä vastaten

Virastojen nimien tulisi kuvata selkeästi niiden tehtäviä. Arkisto- ja kirjastotoimintaa hoitavan uuden viraston nimeksi ehdotettu Kansallisarkisto ei kerro Saavutettavuuskirjasto Celian tai Varastokirjaston asiakkaille kirjastopalveluista. Kirjastopalveluita koskevan viraston nimessä tulisi säilyä sana ”kirjasto”, jotta palvelut ovat helposti löydettävissä ja ymmärrettävissä. Erityisesti tämä koskee Celian palveluita etsiviä henkilöasiakkaita, joista merkittäväällä osalla on lukivaikeuksia tai muita oppimiseen liittyviä vaikeuksia, ja joukossa on myös vammaisia lapsia ja nuoria.

Lukemisesteisten kirjastopalveluiden ja yhdenvertaisuuden turvaaminen

Kaikilla pitää olla pääsy kirjallisen kulttuurin pariin. Sanasto tukee Saavutettavuuskirjasto Celian esitystä sen asemasta itsenäisenä toimintayksikkönä viraston sisällä, ja ehdottaa, että lukemisesteisten kulttuuristen oikeuksien turvaamiseksi tämä kirjataan myös lakiin. Kansallisarkiston ja Celian perustehtävät ja palveluita käyttävien henkilöasiakkaiden ryhmät eroavat toisistaan merkittävästi: Kansallisarkisto on kulttuuriperintöä säilyttävä arkisto, Celia puolestaan kirjasto, joka valmistaa, tuottaa ja välittää kirjallisuutta ja oppimateriaaleja saavutettavassa muodossa ja toimii saavutettavan julkaisemisen asiantuntijana. Kansalliskirjaston asiakkaat ovat pääasiassa tutkijoita tai harrastetutkijoita. Celian asiakkaita ovat eri-ikäiset kirjaston käyttäjät, joilla on usein merkittäviä tuen ja ohjauksen tarpeita lukemisessa ja oppimisessa. Virastojen yhdistyessä on suuri riski, että lukemisesteisten yhdenvertaisuus yhteiskunnassa ja mahdollisuudet kirjalliseen kulttuuriin ja oppimiseen heikentyvät. Hallituksen esityksen mukaisesti myös muissa virastoissa toimii jatkossakin sisäisiä osastoja ja toimintayksiköjä (mm. Kotimaisten kielten keskus ja Suomenlinnan hoitokunta). Ehdotamme, että lakiin Kansallisarkistosta lisätään organisaatiota koskeva kohta siitä, että virastossa toimii Saavutettavuuskirjasto Celia -niminen toimintayksikkö.

Samalla Sanasto haluaa muistuttaa, että lukemisesteisten kirjastopalveluita koskevassa laissa tulisi valtuutettuja yhteisöjä koskevien oikeuksien ja velvollisuuksien yhteydessä viitata lisäksi saavutettavan kirjallisuuden käytöstä teosten tekijöille maksettaviin korvauksiin. Valtuutettuna yhteisönä uusi arkisto- ja kirjastotoimintaa hoitava virasto vastaa myös tekijänoikeuskorvauksiin liittyvistä velvoitteista. Tekijöillä tulee olla oikeus korvaukseen heidän teostensa käyttämisestä Celia-palveluiden yhteydessä.

Kulttuurivirasto: taide- ja kulttuurineuvoston kokoonpanosta ja sitä koskevasta tehtävästä

Hallituksen esityksen luonnoksessa ehdotetaan uuteen Kulttuurivirastoon perustettavaksi taide- ja kulttuurineuvostoa. Lain tasolla taide- ja kulttuurineuvostolle siirtyy paljon valtaa, ja neuvoston roolista muodostuu taidepoliittisesti merkittävä. Sanasto ehdottaa, että 1) toimialaan liittyvän asiantuntemuksen varmistamiseksi taide- ja kulttuurineuvoston jäsenmäärä olisi ehdotettua suurempi ja 2) neuvoston jäsenten valinnassa otettaisiin kattavasti huomioon eri taiteidenalojen sekä taiteentekemisen edustajat. Lisäksi taide- ja kulttuurineuvoston tehtävää kuvaavaan 4 §:ään tulisi kirjata periaate, jonka mukaan neuvosto päättää valtion taiteilija-apurahoista, muista taiteilijoille ja taiteilijaryhmille myönnettävistä apurahoista sekä taidepalkinnoista vertaisarviointiin perustuen. Vertaisarvioinnin periaatteen kirjaaminen lakiin takaa sen, että asiantuntijapaneelit ja muut asiantuntijuuteen liittyvät menettelytavat otetaan käyttöön myös käytännön tasolla.

Kannatamme myös lämpimästi sitä, että taiteilijoiden toimeentuloedellytysten edistäminen olisi jatkossakin uuden viraston toimintaa koskevaan lakiin kirjattu tehtävä.

Lappalainen Linda
Sanasto ry